

Fra Grundtvig-litteraturen

Om folkehøjskolernes krise i dag

Af William Michelsen

Vartovbogen 1997. Redigeret af Anna Bojsen-Møller, Jørgen Carlsen og E. Jakob Petersen. Kirkeligt Samfunds Forlag, København, 160 sider, 100 kr.

Hvis man vil vide, hvad det er for problemer, de grundtvigske højskoler og friskoler står over for i dag, så er 1997-årgangen af Vartovbogen ualmindeligt oplysende. Men det er ingen opbyggelig læsning - bortset fra lektor *Finn Jacobys* foredrag, »Forskellen på glæde og taknemlighed« fra vintermødet på Liselund i januar 1997. Han véd, hvad han taler om, og har klare svar på de spørgsmål, han skriver om. Det kan man næppe sige om de øvrige bidrag til bogen. Men de oplyser én om, hvad problemerne drejer sig om. Mod sædvane er flere af artiklerne forsynet med noteapparat og udførlige citater.

De artikler giver én noget tænke over. En artikel med overskriften »Folkeskolen« handler udelukkende om religionsundervisningens stilling ifølge love og cirkulærer fra 1900 til 1993. En udførlig samtale mellem fire fremtrædende højskoleforstandere går på den anden side helt uden om kristendommens stilling i europæisk kultur. Dette emne behandles derimod udførligt, med statistiske oplysninger i en artikel med overskriften »Europa discount«. Bogen indledes med en litterær artikel om socialrealistiske romaner, der viser, i hvilken grad det danske samfund har forandret sig i løbet af dette århundrede. Vi er endt »de utroligste steder«, og disse tre ord er så blevet artiklens overskrift. Den slutter:

»De nye livsmønstre er ikke lagt oven på det gamle. Det nye er lagt i stedet. Men det får sit liv fra arven, fortællingen og erindringen. Og dét er det folkelige.«

Den sidste sætning lyder som en trøst. Men der er ikke megen trøst at hente i den forudgående tekst. På lignende måde slutter bogen med at konstatere kirkens »kedsomhed og uforståelighed«. Men denne artikel er - Gud ske lov! - skrevet med en humor og en række virkelighedsnære barndomserindringer, som man trygt kan vende tilbage til, når man er blevet træt af bogen.

Umiddelbart skulle man tro, at det var redaktionen og forfatterne, der var noget galt med. Men der er intet at bebrejde dem. Det er sandt nok, hvad de skriver. Så skulle man tro, det var det grundtvigske udgangspunkt, der var det gale ved den situation, bogen beskriver. Og dét er stadig - som det hedder på bagsiden af titelbladet - »Grundtvigs kirkelige og folkelige tanker«. Men der er kommet et nyt navn ind i Vartovbogens redaktion: Testrup Højskoles for-

stander *Jørgen Carlsen*, der også har formuleret grundspørgsmålet i sin samtale med *Søren Bald*, *Erling Christiansen* og *Morten Kvist*:

»Hvis ikke der allerede fandtes højskoler i Danmark, ville det så være nødvendigt at opfinde dem?«

På dette spørgsmål må man ubetinget svare ja. Et demokratisk samfund kan efter min mening ikke eksistere uden det, Grundtvig kaldte »en folkelig Høiskole«. Og det ses klart *uden for Danmark*. Det er denne tanke, der har gjort Grundtvigs navn berømt. Men Grundtvigs tanke blev i Danmark ikke virkeliggjort sådan, som Grundtvig havde tænkt den. Vi fik ikke Sorø Akademi omdannet til »en folkelig Høiskole«. Vi fik i stedet med Grundtvigs tilslutning de folkehøjskoler, som for et par år siden har fejret deres 150 års jubilæum. Et folkestyre kan ikke eksistere uden den dertil nødvendige vokseopdragelse.

Men *Jørgen Carlsen* nøjedes ikke med at stille dette klare spørgsmål. Han fortsatte:

»Eller sagt på en anden måde: ville man savne os, hvis vi ikke mere var der - om ikke med det samme, så 25 år efter at den sidste højskole var lukket? Og i givet fald, hvad er det, man da ville savne?« Ja, *Jørgen Carlsen* gjorde endog spørgsmålet helt personligt: »Hvad er dybest set vores eksistensberettigelse?«

Med denne drejning ophørte spørgsmålet at være sagligt, sådan som Grundtvig havde tænkt det. Samtalen kom i stedet til at dreje sig om, hvordan de fire højskoleforstandere ville forsvare deres måde at drive højskole på.

Denne situation har Grundtvig selv ikke oplevet. Men han kendte meget vel forudsætningerne for den fra sin samtids menneskeopfattelse. Efter Grundtvigs mening er det *den europæiske kultur*, der har været på gale veje, lige siden man i 1700-tallet indførte skillelinien mellem den menneskelige fornuft på den ene side og på den anden side den menneskelige følelse og fantasi, som var ufornuftige, »irrationelle«. Men vi kan jo ikke leve uden følelser og forestillingsevne. Fantasien er nødvendig for at forestille sig det, vi ikke direkte kan se og høre og føle med vore sanser. Vi har forsøgt at leve på den rene fornuft alene, men det er mislykkedes for os. Vi har fået en videnskab og en teknik, bygget på vore ydre sanser og den rene fornuft, og ved hjælp af den har vi søgt at konstruere en verden og et samfund *uden hensyn til* de indre sanser og bevidstheden om os selv som mennesker med følelser og fantasi.

Grundtvig opfattede mennesket anderledes, end vi har gjort. For ham var følelsen grundlæggende, både som den ydre følesans og som det indre følelsesliv. For ham var forestillingsevnen det indre syn og tænkeevnen den indre hørelse, hvormed vi selv fortsatte de tanker, vi havde hørt fra andre menneskers tanker. Fornuften var vores redskab til at skelne mellem sandhed og løgn. Forestillingsevnen, det indre syn, anså han for at være særlig udviklet hos digterne, som den var det hos Grundtvig selv. Han så tilværelsen som en kamp mellem lys og mørke. Skellet mellem godt og ondt anså Grundtvig for at være forbeholdt Gud. Disse tanker har Grundtvig udviklet i tidsskriftet

Danne-Virke (1816-1819) med udgangspunkt i artiklen »Om Mennesket i Verden«, der i 1997 blev genudgivet af *Ove Korsgaard*. Både Grundtvigs samtid og eftertid har derimod anset det for muligt for os som mennesker at forstå skellet mellem godt og ondt ved hjælp af vor fornuft, som om vores videnskabelige og tekniske fremskridt tillige var fremskridt mod større og større godhed. Det er yderst tvivlsomt, om det vil lykkes for os.

Det er denne fejl - dette syndefald, som Bibelen kalder det - der adskiller Grundtvigs menneskeopfattelse fra den gængse og gør den udpræget kristen, »mosaisk-christelig«, som han kalder den i fortalen til sin *Haandbog i Verdens-Historien* fra 1833. Den gælder altså både den yngre og den ældre, modne Grundtvigs menneskeopfattelse.

Det må være dette skel mellem Grundtvigs og hans samtidiges menneskeopfattelse, der gør det så svært for de grundtvigske folkehøjskoler at fange nutidens ungdom. Så længe det var muligt at kombinere en grundtvigsk menneskeopfattelse med en mer eller mindre politisk ideologi, f.eks. socialismen eller socialdemokratiets, kunne denne politiske ideologi træde i religionens sted som *dén overmenneskelige magt*, vi behøver at underordne os. Men sådan kan de politiske ideologier ikke længere fungere. Vi behøver en ægte kristendom som den, Grundtvig havde.

Når folkeskolens formålsparagraf i folkeskoleloven af 1993 stiller de samme krav til sine lærere som dem, folkehøjskolerne hidtil har stillet til sine lærere, hvad kan højskolerne så give deres elever, som de ikke i forvejen har skullet få i folkeskolen? - Når folkeskolens opgave ifølge loven går ud på at »medvirke til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling«... »således at de (eleverne) opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle« ... »når skolens undervisning og hele dagligdag må bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati« ... hvad bliver der da tilbage for folkehøjskolerne at give deres elever, når de ikke må uddanne dem til noget specielt, men skal være almindennende? -

Staten har selv overtaget den opgave, de grundtvigske højskoler i Danmark hidtil har haft. Dét er situationen. Hvad ville Grundtvig sige til den? - Svaret ligger i hans kritik af 1700-tallets og vor menneskeopfattelse. Det er den, der er gal. Det er Grundtvigs *menneskeopfattelse*, vi behøver - ikke blot på højskolerne. Fordi den er sand. Den stemmer med virkeligheden.